

**Bureau Forum
Standaardisatie**
gehuisvest bij Logius
Postadres
Postbus 96810
2509 JE Den Haag
Bezoekadres
Wilhelmina van
Pruisenweg 52
2595 AN Den Haag
Bij bezoek aan Logius is
legitimatie verplicht.

Contactpersoon
Joram Verspaget
secretaris BFS
joram.verspaget@forumst
andaardisatie.nl
+ 31 (0) 6 5284 5592

VERSLAG studiereis FORUM STANDAARDISATIE woensdag 13 december 2017

Aanwezig

Forum Standaardisatie

Nico Westpalm van Hoorn (voorzitter), Yvonne van der Brugge-Wolring (Logius, secretaris), Gerard Hartsink (financiële sector), Floor Jas (Surfnet), Joop van Lunteren (adviseur, PBLQ HEC), Gé Linssen (Ministerie van Economische Zaken), Wim van Nunspeet (CBS), Marcel Reuvers (Geonovum), Nico Romijn (VNG Realisatie), Anneke Spijker (IPO), Michiel Steltman (DINL), Rob Verweij (Manifestgroep-Rinis)

Afwezig

David de Nood (VNO-NCW MKB-Nederland), Cor Franke (Franke Interim Management), Steven Luitjens (Ministerie van Binnenlandse Zaken), Marcel Reuvers (Geonovum), Piet Ribbers (Universiteit van Tilburg), Harry Roumen (Belastingdienst), Hans Wanders (CIO Rijk)

Aanwezig namens het bureau

Marijke Abrahamse (adviseur, notulen diner pensant), Désirée Castillo Gosker (adviseur), Bart Knubben (adviseur), Ludwig Oberendorff (hoofd), Lancelot Schellevis (adviseur), Maarten van der Veen (adviseur), Joram Verspaget (bureausecretaris, notulen studiereis en vergadering), Peter Sperber (Rijks-trainee BFS), Annemieke Toersen, Han Zuidweg (adviseur)

Te gast

Bert Tuinsma, stichting Zeker On-Line
Bas Crompvoets, Digitaal Stelsel Omgevingswet

Ad Kroft, Dutch Blockchain Coalition

Presentatie Code of Conduct (lunch)
Presentatie Digitaal Stelsel Omgevingswet (agendapunt
02 reguliere vergadering)
Blockchain (agendapunt 05 reguliere vergadering)

Presentatie Partnering Trust /Codes of Conduct

Bert Tuinsma (bestuursvoorzitter van stichting Zeker On-Line) gaat in zijn presentatie in op het onderwerp Codes of Conduct, een gedragscode die de uitgangspunten en de basisprincipes van ethisch gedrag beschrijft en kernwaarden uiteenzet. Zijn stichting – in oorsprong een initiatief van de Belastingdienst, de aanbieders van online administratieve diensten en het platform voor de informatiesamenleving (ECP) – streeft naar kwaliteitsgarantie voor gebruikers van online administratieve dienstverlening. Hiervoor is het van belang dat er een gestandaardiseerd normenkader komt zodat toeleveranciers makkelijker op elkaar kunnen steunen. De General Data Protection Regulation (GDPR), in Nederland de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) geheten, voor de correcte verwerking van persoonsgegevens treedt op 25 mei 2018 in werking en speelt hierbij een belangrijke rol. Ook dient er te worden ingespeeld op de initiatieven rondom de EU Digital Single Market. Zeker On-Line werkt op Europees niveau aan harmonisatie van eisen voor kwaliteitsgarantie.

Toeleveranciers van online (cloud)diensten willen idealiter hun kernwaarden uitdragen, laten zien dat ze hun zaken serieus nemen, uitspreken dat ze zich aan wet- en regelgeving houden, uitleggen hoe betrouwbaar hun handelen en systemen zijn en transparant zijn over hoe ze het een en ander hebben geregeld. Hierbij loont het om te noemen welke normen, kwaliteitscriteria en standaarden worden gehanteerd.

De eindgebruiker wil weten hoe betrouwbaar het eindproduct is waarmee hij werkt en of de leverancier/provider aan de wettelijke verplichtingen voldoet inzake gegevensbescherming, privacyregelgeving, eigendom van gegevens en overdraagbaarheid van gegevens. Hierbij wil de eindgebruiker zich niet druk maken over de gehele keten. Een keurmerk zoals van Zeker On-Line biedt de gevraagde zekerheid hiervoor voor toeleverancier en eindgebruiker.

De toetsing van softwareleveranciers vindt jaarlijks plaats door een onafhankelijk en extern auditteam. Het auditteam hanteert daarbij een openbaar normenkader. Dit normenkader is deels gebaseerd op de richtlijnen voor veilige webapplicaties van het NCSC (Nationaal Cyber Security Centre). Na een positief rapport krijgt de online dienst het keurmerk van Zeker-OnLine toegekend.

Verslag Forum Standaardisatie

1 Opening, agenda, verslag

actie	Ter besluitvorming en ter kennisname
tijd	Van 16:30 tot 16:40 uur
	FS 171213.1A Agenda FS 171213.1B Verslag Forum 11 oktober 2017 (concept)

1A Agenda

Geen opmerkingen.

1B Concept verslag Forum 11 oktober 2017

Geen opmerkingen, vastgesteld.

2 Digitaal Stelsel Omgevingswet

FS-20180314.01C

Actie	Presentatie
tijd	Van 16:40 tot 17:10 uur
	Bas Cromptvoets

Bas Cromptvoets – domeinarchitect bij het programma Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) – is aanwezig om een toelichting over (de rol van) (open) standaarden in het DSO.

De totstandkoming van de Omgevingswet is een van de grootste wetgevingsoperaties sinds 1848. 26 wetten worden geïntegreerd in één wet, waardoor het voor iedereen mogelijk wordt om met een klik op de kaart in te zien wat wel en wat niet mag op een bepaalde locatie wat betreft de omgeving.

Het DSO ondersteunt de uitvoering van de Omgevingswet. Het DSO biedt het digitale loket waar initiatiefnemers, overheden en belanghebbenden snel kunnen zien wat is toegestaan in de fysieke leefomgeving. Het stelsel zorgt voor samenhangende, eenduidige en toegankelijke informatie van goede kwaliteit.

Voor een succesvolle implementatie en uitvoering van de Omgevingswet, met name wat betreft de voordelen voor versnelling van digitalisering en reductie van de kosten van digitalisering, zijn standaarden op het vlak van semantiek en techniek noodzakelijk en moeten in de uitvoeringsregelgeving worden verankerd.

Om de interoperabiliteit te borgen, zodat een goedkopere en betere gegevensuitwisseling binnen het DSO een aangesloten gebruikers wordt gerealiseerd, is het project Procesmatig Borgen Standaarden gestart. Dit vindt plaats in samenwerking en in samenspraak met andere DSO-projecten en strategische ontwikkelpartners en andere stakeholders (zoals softwareleveranciers).

Open standaarden worden in de DSO opgenomen middels het project STOP-TPOD (Standaard Officiële Publicaties – Toepassingsprofiel Omgevingsdocumenten). De relevante ptolu-standaarden maken daar deel van uit. Het doel is de standaarden voor omgevingsdocumenten na consultatie in augustus 2019 klaar te hebben.

3 Open standaarden, lijsten

actie	Ter besluitvorming en ter kennisname
tijd	Van 17:10 tot 17:40 uur
voorzitter	Marcel Reuvers namens de Stuurgroep Open Standaarden
	FS 171213.3 Oplegnotitie FS 171213.3A Het op de lijst aanbevolen standaarden plaatsen van NLRS 2.5.2 (standaard voor het uniformeren van bouwmodellen) FS 171213.3B Het in procedure nemen van Digikoppeling (standaard voor betrouwbaar berichtenverkeer) FS 171213.3C Het in procedure nemen van NLCIUS (standaard voor e-factureren) FS 171213.3D Het in procedure nemen van OpenAPI Specification 3.0 (standaard voor het beschrijven van REST APIs) FS 171213.3E Het niet in procedure nemen van SSD 2.0 (standaard voor het ontwikkelen van veilige software) FS 171213.3F Het in procedure nemen van S/MIME 3.2 (standaard voor aanvullende beveiliging van e-mail)

Marcel Reuvers zit het agendapunt voor namens de Stuurgroep Open Standaarden.

3A Het op de lijst aanbevolen standaarden plaatsen van NLRS 2.5.2

Het Forum stemt in met het voorstel.

3B Het in procedure nemen van Digikoppeling

FS-20180314.01C

De aanmelding en toetsing van nieuwe (versies van) deelspecificaties van Digikoppeling zoals ebMS 3.0 is in deze procedure nadrukkelijk niet aan de orde. De procedure behelst alleen het achterwege laten van de versienummering van Digikoppeling op de lijst, en de toetsing van het predicaat 'uitstekend beheer'.

Het Forum acht het verkrijgen van het predicaat 'uitstekend beheer' daarvoor een noodzaak. Anders moet de beheerder voor elke verandering in het versiebeheer de procedure opnieuw doorlopen.

Bovenstaande opmerkingen meenemende stemt het Forum in met het voorstel.

3C Het in procedure nemen van NLCIUS

Het Forum stemt in met het voorstel.

3D Het in procedure nemen van OpenAPI Specification 3.0

Het Forum stemt in met het voorstel.

3E Het niet in procedure nemen van SSD 2.0

Het Forum stemt in met het voorstel. SSD wordt niet in procedure genomen, Maar omdat SSD meerwaarde heeft voor de bouw van veilige software en met name voor software die de bescherming van persoonsgegevens waarborgt, wordt – zoals voorgesteld - **bekeken hoe het Forum Standaardisatie de adoptie van SSD anders dan door plaatsing op de lijst open standaarden een impuls kan geven.**

3F Het in procedure nemen van S/MIME 3.2 voor de aanbevolen lijst.

Het Form wijst op de relatie die hierbij bestaat met Pretty Good Privacy (PGP).

Bovenstaande opmerking meenemende stemt het Forum in met het voorstel.

4 Open standaarden, adoptie

actie	Ter besluitvorming en ter kennisname	
tijd	Van 17:40 tot 18:00 uur	
voorzitter	Marcel Reuvers namens de Stuurgroep Open Standaarden	
	FS 171213.4	Oplegnotitie
	FS 171213.4A	Monitor open standaardenbeleid - rapportage 2017: Monitor openstandaardenbeleid 2017 PBLQ-onderzoek voorzieningen ICTU-onderzoek gebruik per standaard
	FS 171213.4B	Duiding en acties monitor open standaardenbeleid 2017
	FS 171213.4C	Status acties monitor open standaardenbeleid 2016
	FS 171213.4D	Mediaberichtgeving spoofing door gebrek aan invoering open standaarden (zie oplegger)
	In oplegnotitie, ter kennisname:	
	FS 171213.4E t/m K	Onder andere Planning Open Standaarden in GDI-voorzieningen , terugblik Workshop PDF en consultatiereactie "Besluit digitale toegankelijkheid overheid".

Het Forum bespreekt de adoptieactiviteiten van 2018 en verder. Om de discussie in te leiden presenteert Maarten van der Veen namens de stuurgroep open standaarden kort de monitorresultaten van de afgelopen zeven jaar. Dit geeft een goed inzicht wat de ontwikkeling de afgelopen jaren is geweest en welke adoptieactiviteiten daaraan hebben bijgedragen.

Geconstateerde adoptieknelpunten zijn onder andere dat een deel van de overheden het Forum Standaardisatie en de lijst met standaarden niet kent. Ook worden overheden niet structureel aangesproken op het niet voldoen aan de 'pas-toe-of-leg-uit'-lijst. Daarnaast is er soms verwarring over het toepassingsgebied van de verplichte standaarden en is de verantwoordelijke voor de aanbesteding niet altijd verantwoordelijk voor het jaarverslag, waarin eventuele 'leg uit' moeten worden toegelicht. Aansluitend heeft een generieke aanpak voor de adoptie van alle standaarden onvoldoende effect. Om partijen mee te krijgen is een goed begrip van de specifieke standaard, de meerwaarde van die standaard en het speelveld noodzakelijk.

Om deze knelpunten aan te pakken wordt momenteel ingezet op het breder communiceren van de verplichting en, waar nodig, harder aangezet. Partijen worden geholpen te voldoen aan het 'pas-toe-of-leg-uit'-beleid en het gebruik en toepassing van de standaarden zal meer worden gemonitord en worden gerapporteerd in de voortgangrapportages.

Na een korte discussie, waarbij vooral een aantal suggesties wordt gedaan om nog meer met andere partijen en platforms op te trekken (zoals klein-LEF) mede middels de inzet van ambassadeurs en aansprekende best practice-verhalen over de risico's en kansen rond het gebruik van open standaarden (in bijvoorbeeld iBestuur- of ICTU café achtige bijeenkomsten), stemt het Forum in met het voorstel de ingezette adoptiekoers voort te zetten.

Om het gebruik van open standaarden te bevorderen moet het verhaal niet gaan over de standaarden en de lijst zelf, maar zijn verhalen nodig die de doelgroep, bestaande uit zowel bestuurders, architecten, inkopers en uitvoerders, raken. Deze worden bij voorkeur uitgedragen door ambassadeurs, waaronder de Forum-leden zelf. Bestuurders zijn hierbij met name geïnteresseerd in verhalen over de risico's (wat gaat er mis?) en kansen (het nut) rond het gebruik van open standaarden. De gestage adoptie van de IV-standaarden door overheid en bedrijfsleven is daarvan een goed voorbeeld. Een soortgelijke aanpak bij een andere set standaarden zou hierbij kunnen passen.

De invoering van de Omgevingswet en het DSO is een goed moment om op het belang van open standaarden te wijzen. Ook in de zorg zou dit kansrijk kunnen zijn. Een mogelijk geschikt moment hiervoor is de jaarlijkse bijeenkomst van de Raad van Bestuur van de GS1 in Brussel. Een andere kans biedt de invoering van de AVG, bijvoorbeeld door te schakelen met Aleid Wolfsen – voorzitter Autoriteit Persoonsgegevens – want onze IV-standaarden helpen ook bij de bescherming van persoonsgegevens (zou hij bijvoorbeeld een ambassadeursrol kunnen vervullen?). Verder is een ambassadeur voor de adoptie van de IPv6-standaard gewenst (die – realistisch – aangeeft wat er mis gaat, wanneer we ons geen niet bijtrekken) om het draagvlak voor deze standaard in het bedrijfsleven te verhogen. Daarnaast wordt opname in inkoopvoorwaarden als adoptiemiddel genoemd. Het Nationaal Beraad en zijn opvolger het OBDO kan tevens worden aangeschreven om het belang van het gebruik van open standaarden te benadrukken (bijvoorbeeld aan de hand van een brief aan de Kamer over de monitor).

4D Mediaberichtgeving spoofing door gebrek aan invoering open standaarden

Het idee van één domeinextensie voor alle Nederlandse overheden wordt genoemd en besproken. Mogelijk kan dit worden gekoppeld aan het gebruik van deze domeinnaam in de certificaten (X.509-standaard). KPN heeft gekozen voor het gebruik van één domeinnaam'extensie' en heeft daarvan interessante cases met voorbeelden.

5 Blockchain

Actie	Presentatie
tijd	Van 18:15 tot 18:45 uur
	Andre de Kok en Ad Kroft

Andre de Kok is verhinderd. Gerard Hartsink en Ad Kroft, programmamanager Dutch Blockchain Coalition (DBC, onderdeel van Dutch Digital Delta), verzorgen de presentatie over blockchain.

Blockchain is een technologie die het mogelijk maakt transacties of waarde-overdrachten te doen zonder dat daar een vertrouwde derde partij aan te pas komt. Hierbij stelt Ad Kroft dat de technologie achter de blockchain (de zogenaamde distributed ledger technologie) het mogelijk maakt om grotere automatiseringsvraagstukken beter te beheren. Hiermee

versterkt het verdere economische groei en sociale welvaart. Banken die nu deze technologie zich eigen maken hebben een concurrentievoordeel ten opzichte van niet-adopterende banken.

FS-20180314.01C

Momenteel staan bitcoin en andere cryptomunten volop in de belangstelling. Met name de aandacht voor de handel in cryptomunten en de volatiliteit van de waarde van deze munten kan een negatief effect hebben op het imago van de technologie van blockchain. Daarnaast zal het nog vijf à acht jaar duren voordat de eerste echte blockchain apps en standaarden zijn ontwikkeld.

Een ander aandachtspunt vormen de juridische vraagstukken die spelen bij overeenkomsten (smart contracts) die middels en op de blockchain worden vastgesteld. In hoeverre kunnen deze contracten worden erkend als reguliere contracten?

De eerste blockchain die in Nederland juridisch is getoetst en gecertificeerd is Mijn Zorg log. Dit is een van de innovaties in digitale informatie-uitwisseling voor de langdurige zorg waarbij Zorginstituut Nederland betrokken is. **Voorbeelden hiervan uit andere landen worden aan het Forum gestuurd.**

Op internationaal niveau wordt in ISO-verband sinds 2016 gewerkt aan standaardisatie op blockchain- en distributed ledger-technologie (dlt) in ISO TC 307-werkgroepen. Meerdere best practices zijn in dit verband ontwikkeld. **Zodra deze openbaar zijn, worden ze gedeeld met het Forum.** Een juridisch vraagstuk dat verder wordt opgepakt is de status van natuurlijke personen, rechtspersonen, objecten en processen binnen deze virtuele technologie. Andere onderwerpen die in de werkgroepen worden opgepakt zijn veiligheid, smart contracts en applicaties, de governance van blockchain en de interoperabiliteit tussen de verschillende blockchain- en dlt-systemen. Data management en blockchain kan voor het Forum een mogelijk relevant focusonderwerp zijn voor de toekomst. Voorkomen moet worden dat er hier gesloten standaarden en vendor-lockin ontstaan. Momenteel is er nog te veel in ontwikkeling om te kunnen bepalen waar en op welk moment het Forum toegevoegde waarde kan hebben.

De voorzitter concludeert dat we daarom voorlopig de vinger aan de pols houden en er over een half jaar op terugkomen in een Forumvergadering.

6 Voortgang

actie	Ter kennisname
tijd	Van 18:45 tot 18:50 uur
	FS 171213.6 Voortgangsnotitie

Het Forum neemt kennis van de voortgangsnotitie.

7 Rondvraag

Actie	Mondeling
tijd	Van 18:50 tot 19:00 uur
	geen

Er zijn geen punten voor de rondvraag.

8 Forum 2018

actie	Ter kennisname en ter besluitvorming
tijd	Van 19:00 tot 22:00 uur
	FS 171213.8 Oplegnotitie FS 171213.8A Instellingsbesluit 2018-2021 FS 171213.8B Notitie verkenningen FS 171213.8C Verkenning Smart Cities FS 171213.8D Verkenning Supply Chain FS 171213.8E Werkplan 2018

Het mandaat van het Forum eindigde op 31 december 2017 en zal met een besluit van de Ministerraad voor vier jaar worden verlengd. Dit besluit is voorbereid door de ministeries van Economische Zaken en Klimaat en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Laatstgenoemd ministerie is beoogd primair beleidsopdrachtgever.

Het concept werkplan 2018 is al in de oktobervergadering voorgelegd. Met name de capaciteit voor onderzoeken/verkenningen dient nog definitief ingevuld te worden. Daarvoor hebben in 2017 voorbereidende activiteiten plaatsgevonden rondom een aantal thema's:

1. Informatiebeveiliging: met o.a. oprichting van de Veilige Email Coalitie is dit thema uitgebouwd. Wordt in 2018 gecontinueerd.
2. Smart Cities: Het Forum stemt in met het advies voor vervolgstappen in het kader van het thema Smart Cities. Deze vervolgstappen behelzen: lid worden van de Adviesgroep Smart Cities van NEN, bijdragen in beter inzicht in beveiligingsaspecten rondom Smart Cities en met andere stakeholders in gesprek gaan over standaarden voor hergebruik van data.
3. Supply chain > in 2017 zijn oriënterende gesprekken gevoerd waaruit wel een standaardisatiebehoefte naar voren kwam, maar (nog) geen duidelijke rol voor het Forum. Het Forum stemt er mee in dit thema op dit moment niet actief verder verkennen maar wel de ontwikkeling van het iShare programma van het Neutraal Logistiek Informatie Platform te volgen om op termijn eventueel interoperabiliteits- of hergebruikskansen te ondersteunen.
4. Infrastructuur: verkenning van dit thema is vanwege te weinig concrete aanknopingspunten voor Forum activiteiten voorlopig opgeschort.

Naast de vier verkenningsgebieden zijn in de loop van 2017 ook andere potentiële Forum-thema's benoemd, waaronder:

5. API's;
6. Blockchain;
7. Multi sided platforms;
8. Machtingen in relatie tot identificatie en authenticatie;
9. I-thema's uit het regeerakkoord, bv. Internet of Things, ambitieuze eOverheid, cybersecurity;
10. Ontwikkelingen in sectoren als I&W, OCW, SZW, VWS.

Tijdens het diner pensant zijn de vijf potentiële thema's besproken. Het Forum is al actief op het thema API's en wordt, in verband met beperkte capaciteit, gevraagd daarnaast nog één ander thema te kiezen. Aan het eind van het diner hebben de Forumleden individueel geprioriteerd, met als resultaat de volgende ranking:

1. API's: vrijwel unaniem als eerste keuze. Het Forum is al anderhalf jaar actief op dit thema, met o.a. drie goedbezochte en gewaardeerde workshops en toetsing van relevante standaarden voor de 'pas-toe-of-leg-uit'-lijst (o.a. OAuth, OAS3.0 en SHACL). Het Forum participeert in het recent opgerichte kennisplatform overheid API's en volgt ook overige ontwikkelingen.
2. Aanhaken op ontwikkelingen rondom I-thema's uit het regeerakkoord. Vooral nog zijn vooral rondom cybersecurity en Internet of Things-ontwikkelingen gaande. Deze worden al geadresseerd in het Forum werkplan 2018 (bij respectievelijk Informatiebeveiligingsstandaarden en Smart Cities). Het Forum blijft alert op mogelijke extra thema's, bijvoorbeeld rond Regie op persoonsgegevens. Dit vraagt momenteel geen extra capaciteit.
3. De verbinding met de sectoren zorg, onderwijs, sociale zaken en fysieke infrastructuur voor wat betreft ict-standaardisatie werd slechts een fractie lager gerankt. Dit staat bovendien als aandachtspunt in het instellingsbesluit. De resterende capaciteit wordt voorlopig daarop ingezet.

Actiepunten n.a.v. deze vergadering:

- Het bureau bekijkt hoe het Forum Standaardisatie de adoptie van SSD anders dan door plaatsing op de lijst open standaarden een impuls kan geven.
- Voorbeelden van innovaties in digitale informatie-uitwisseling middels blockchaintechnologie uit andere landen worden aan het Forum gestuurd.
- Op internationaal niveau wordt in ISO-verband sinds 2016 gewerkt aan standaardisatie op blockchain- en distributed ledger-technologie (dlt) in ISO TC 307-werkgroepen. Meerdere best practices betreffende deze technologie in ISO-verband ontwikkeld worden gedeeld met het Forum zodra deze openbaar zijn.
- Het Forum houdt de vinger aan de pols inzake de ontwikkelingen rond blockchain en komt er over een half jaar op terug in een Forumvergadering.